

Belső vizsga – Magyar

I. Irodalom

1. Az antikvitás irodalma

a) A görög mitológia:

- Az ölümpozsi (első 12) + egyéb istenek:

Isten neve:

Zeusz
Héra
Poszeidón
Aphrodité
Héphaisztosz
Apollón
Hermész
Démétér
Artemisz
Pallasz Athéné
Árész
Hesztia
Hádész
Perszephoné
Dionüszosz
Héraklész
Héliosz
Hébé

Fogalmak:

- mítosz → Monda, mese, történet. A mítosz istenekről, emberfeletti képességekkel rendelkező hősökről szóló elbeszélés.
- mitológia → A mítoszok továbbmonda, e történetek célja hogy magyarázatot adjanak az univerzum és az emberiség természetére, keletkezésére. A modern szóhasználatban a mítoszok, hitregék összessége, a mítoszokkal foglalkozó tudományág.

b) A görög irodalom:

• Az epika születése:

- Homérosz: Odüsszeia és Iliász

↓ [eposz]

Homéroszi kérdés: Homérosz nem is volt létező személy vagy létező személy volt de nem ō írta minden eposzt (időkül.)

(Homérosz: Odüsszeia részlet)

Fogalmak:

- eposz → Az epika legkorábban kialakult, nagy múltú műfaja. Verses formájú és nagy terjedelmű. Szereplői rendkívüli hősök, akik nagy tetteket hajtanak végre, akár kihathatnak az emberiség sorsára is.
- hexameter → 6 verslábból^{*1} álló sor, az 5. minden daktillus (– u u)^{*2}.
- időmértékes verselés → A rövid és a hosszú szótakozása adja meg a vers ritmusát.

• Eposzi kellékek:

- invokáció → Segélykérés (múzsától, istentől)
- propozíció → Tárgy megjelölése (egy két mondat, miiről fog szólni a mű)
- in medias res → A dolgok közepébe vágó kezdés
- enumeráció → Seregszemle, szereplők bemutatása
- deus ex machina → Isteni beavatkozás
- epitheton ornans → Eposzi jelzők (pl.: leleményes Odüsszeusz)

• A görög líra:

◦ Költők, költeményeik:

- Alkaiosz: Az állam hajója, Bordal [allegória, bordal]
- Szapphó: Aphroditéhez, Édesanyám! Nem perdül a rokka [himnusz, dal]
- Anakreón: Töredék a halárlóról, Gyűlööm [dal, epigramma]

Gyűlööm, azt aki telt kupa mellett, bort iszogatván,
háborút emleget és lélekölő viadalt.
S kedvelem azt, aki bölcs és Aphrodité meg a Múzsák
szép adományairól zengve szeretni tanít.
(Anakreón: Gyűlööm)

Fogalmak:

- líra → Műnem, tárgya ált. az alkotó értelmeit, gondolatait, tapasztalatait tárja fel. Középpontjában a „költői én” áll.
- elégia → Időmértékes formában írt lírai műfaj. Az ókori görög költészettel és a római irodalomban mindenfajta disztichonban írt költemény neve elégia volt. Az újkor óta elégia alatt a melankolikus hangulatú, emlékező jellegű, fájdalmat, bánatot, fáradt beletörődést, olykor bizakodó megnyugvást sugárzó lírai költeményeket értik.
- pentameter → Daktilusokból és spondeusokból (—)*3 álló verssor, a 3. és a 6. versláb csonka.
- disztichon → Egy hexameter és egy pentameter kapcsolata.
- epigramma → Rövid, tömör, csattanóra végződő költemény. Kedvelt versformája a disztichon. Eredetileg sírfelirat.
- dal → Erős zeneiségű műfaj. Alapvető és egynemű érzések megszólaltatója.
- himnusz → Vallásos jellegű, Isten, az isteni hatalmakat dicsőítő, hozzájuk segítségéért fohászkodó, imaszerű ének.
- allegória → Elvont fogalom érzékelhető képben való ábrázolása, amely az egész versben végig jelen van.

• A görög dráma:

- Szophoklész: Antigoné [tragédia]

■ Szereplők: Iszméné (Antigoné testvére), Kreón, Antigoné, Haimón (Kreón fia), Teiresziasz, Eurüdiké (Kreón felesége) ■ Történet: A mű elején Antigoné elmondja húgának, Iszménének, hogy Kreón megtiltotta testvérük, Polüneikész eltemetését. Antigoné azonban megszegi a parancsot, mert lelkismeretére hallgat, és ezzel szembekerül a királlyal. Kreón a hatalom, Antigoné az erkölcs törvényeit képviseli. A konfliktus végül tragédiába torkollik: Antigonét halálra ítélik, Haimón és anyja, Eurüdiké öngyilkosságot követnek el, Kreón pedig összeomlik bűntudatában.

Fogalmak:

- dráma → Irodalmi műnem, párbeszédekre épülő, többnyire színházi előadásra szánt alkotások összefoglaló neve.
- akció → Színészi játsék, gesztus, mimika, mozgás.
- dikció → Színészek párbeszéde, monológja a színpadon.
- tragédia → Drámai műfaj, értékveszteség megy benne végbe, s ez a nézőben katarzist vált ki. Középpontjában egy konfliktus áll, ahol a hős végül erkölcsi győztesként elbukik.
- hármás egység elve → Esztétikai fogalom, a hely, az idő és a cselekmény hármás egysége. Ezen elv szerint egy helyszínen, egy nap alatt játszódjon a történet, és egy szalon bontakozzon ki a cselekmény.
- drámai szerkezet → 1. alapsituáció; expozíció, 2. bonyodalom, 3. kibontakozás, 4. tetőpont, 5. végkifejlet

c) A római irodalom:

• Költők, költeményeik:

- Catullus: Gyűlöök és szeretek [epigramma]
- Vergilius: Aeneis, IX. ecloga [eposz, ekloga]
- Horatius: Thaliarchushoz [óda]
- Ovidius: Átváltozások (mítoszgyűjtemény), Pygmalion [verses elbeszélés]

Gyűlöök és szeretek. Miért? Nem tudom én se, de érzem:

így van ez, és a szívem élve keresztre feszít.

(Catullus: Gyűlöök és szeretek, Szabó Lőrinc ford.)

Fogalmak:

- ekloga → Gondolatok, érzések szembesítésére alkalmazott lírai műfaj hexameteres verseléssel. Idilli, bukolikus azaz pásztori világot mutat be. Eredetileg szemelvénnyel jelent. Az antik ekloga különösen kedvelt téma a szerelem és az erotika.
- aurea mediocritas → „Arany középút”, „arany középszer” jelentéssel bíró horatiusi élettelv.
- carpe diem → Latin szállóige. Jelentése: Ragadd meg a napot! Élj a mának!
- toposz → Közismert irodalmi kép, cselekményelem. Gyakran visszatérő motívum, amely különböző korszakokban és különböző szerzők műveiben azonos jelentéssel bír.

*¹ Az időmértékes verselés ritmikai alapegysége, hosszú és rövid szótakozkból áll

*² Egy hosszú, két rövid szótak

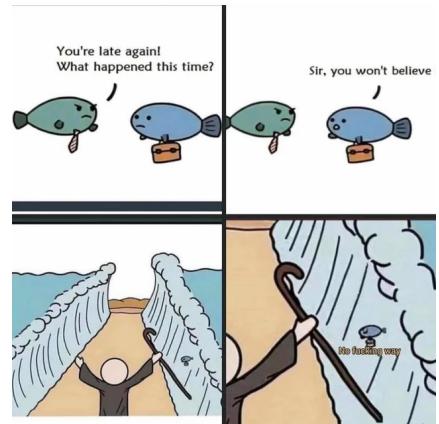
*³ Két hosszú szótak

2. A Biblia*⁴

a) Ószövetség (Ótestamentum) [zsidó Biblia]:

- [Teremtéstörténet \(Genezis\)](#) (Isten 7 nap alatt megteremti a Földet és az embert)
- [József története](#) (József megfejteti a főpohárnok és fősutőmester álmát → kormányzó)
- [Kivonulás Egyiptomból](#) (Mózes kettéválasztja a tengert)
- [Zsoltárok könyve 23.](#)
- [Zsoltárok könyve 42.](#)
- [Fogalmak:](#)
 - Tóra → Mózesi könyvek, a Biblia ószövetségi részének első 5 könyve.
Jelentése: törvény.
 - Kánaán → Az Igéret földje.
 - Genezis → A Biblia első könyve, a Teremtés könyve.
 - Édenkert → Paradicsom. Azon vidék neve, ahol az első emberpár, Ádám és Éva lakott a bűnbeesés előtt.
 - tudás fája → Almafa, melynek gyümölcséből evett Á. és É. A kígyó kísértésére, így Isten tilalmát megszegtek. Kiűzték őket az Édenkertből.
 - próféta → „látó”, Istenről jövő üzenetet közvetít az embereknek, pl.: Mózes.
 - zsoltár → Vallásos tárgyú közösségi ének.

b) Újszövetség (Újtestamentum) [apostoli írások]:

- [Jézus Krisztus születése, megkeresztelése](#)
- Jézus tanításai: [Hegyi beszéd, A magvető példázata](#)
- [Passió-történet](#) (Jézus szenvédéstörténete)
- [Jézus feltámadása](#)
- [Az irgalmas szamaritánus](#)
- [A tékozló fiú](#)
- [Pál apostol szeretethimnuszsa](#)
- [Fogalmak:](#)
 - evangélium → Jelentése: jó hír, örömhír. Az Újszövetség első 4 könyve. Szerzői: Máté, Márk, Lukács, János evangéliisták. Jézus tanítását, beszédeit, születését, életét, szolgálatát, keresztre feszítését és feltámadását írják le.
 - apostol → Az a férfi, akit Jézus tanítványának kiválasztott és küldetést adott neki. [12 apostol](#).
 - napkeleti bölcsök → Gáspár, Menyhért és Boldizsár. Szokás őket három királyoknak is nevezni, ám a Biblia nem nevezi őket királyoknak.
 - kálvária → Eredeti jelentése Krisztus keresztre feszítésének útja és helye. Tágabban valakinek a szenvédésekkel teli útja a rá váró halál felé.
 - Jelenések könyve → A Szentírás utolsó könyve; apokalipszis képei, végítélet. (János próféta)

*⁴ Köt. olv.: Részletek a Bibliából

3. A középkor irodalma [11-15. század]

a) Egyházi irodalom:

- Szent Ágoston: [Vallomások](#)
- [Halotti beszéd és könyörgés](#)
- Jacopone da Todi: [Himnusz a fájdalmas anyáról](#) [planctus]
- [Ómagyar Mária-síralom](#) [planctus]
- Fogalmak:

- gregorián (ének) → A róm. kat. egyház egyszólamú, hangszerkíséret nélküli liturgikus kórus vagy szóló éneke latinul.
- gótika → Az érett középkor művészeti egyik irányzata, de történelmi korszaknak is tekinthető.
- legenda → Vallási tárgyú kisepikai műfaj. Általában egy vallási szempontból fontos személy, szent, pap, stb. életéről szól.
- planctus → Síralom, siratóének, kedvelt középkori lírai műfaj, a himnusz egyik alfaja.
- kódex → Kézzel írott középkori könyv. A kódex anyaga kezdetben pergamen (hártya), később papír. Az elkészült íveket fatáblák közé helyezték.

„Látjátuk feleim szümtükhel, mik vogymuk:
isa, por és homou vogymuk.
Ményi miloszben terümtévé elevé
miü isémüköt Ádámot,
és odutta volá neki paradicsumot házoá.
És münd paradicsumben
valou gyimilcséktöl mondá neki elnië.
Héon tilutoá út igy fá gyimilcsétül.
Gye mondoá neki, mérét nüm énëik:
isa, ki napon émdöl az gyimilcstül,
halálnek haláláal holsz. [...]”
(*Halotti beszéd és könyörgés részlet*) (*Ómagyar Mária-síralom részlet*)

Volék sirolm tudoton.
Sirolmol sepedik,
buol oszuk, epedek,
Választ világumtuul,
zsidou fiodomtuul,
ézes ürümemtüül.

Ó én ézes urodum,
eggyen-igy fiodom,
sírou anyát tekünscsed,
busabeleül kinyuhhad!

b) Lovagi és udvari irodalom:

- Anonymus: [Gesta Hungarorum](#) (A magyarok cselekedetei) [geszta]
- Walter von der Vogelweide: [A hárfaágak csendes árnyán](#) [dal]
- Fogalmak:

- trubadúr → Olyan költők, aki a költészettel csupá kedvtelésből művelték. Kötésetük főképp dalokból állt, amelyben a költő szíve hölgye iránti hódolatát, szerelmét adta elő.
- minnesänger → Világi téma megéneklő német középkori dalszerző.
- vágás → Vándordiákok, akik világi téma jú műveket írtak. A legismertebb, vágásdalokat tartalmazó gyűjtemény a [Carmina Burana](#).
- lovagregény → A lovag vitézsége, becsületessége, hősiessége bemutató, tanító célzatú epikus művek.

c) Dante Alighieri: [Isteni színjáték](#):*⁵ [eposz/komédia]

- Kiemelt szerep a hármas számnak:
 - A három állomás 9 körből, 9 gyűrűből, illetve 9 égből épül fel.
 - Paradicsom, Purgatórium – 33, 33 ének, Pokol – 34 ének => össz. 100 ének.
- Fogalmak:
 - Purgatórium → Az Isteni színjátékban a tisztahegy. A bűnösök 7x kell megkerülnie, hogy a 7 főbőntől megtisztuljan.
 - tercina → Háromsoros versszak. Az egymást követő tercínák rímei összefonónak, mivel a rímképlete aba / bcb / cdc.ű
 - emberiségköltemény → Drámai költemény. Nem előadásra, hanem olvasásra készül. Az emberi lét alapvető filozófiai kérdéseit vetik fel.

d) A középkor világi irodalma:

- François Villon: [A nagy testamentum](#)*⁵ [nagyrészt balladák]
 - Fogalmak:
 - nomen est omen → Szállóige. A név végzet, a név intő, figyelmeztető jel.
 - argó és szleng → Argó: tolvajnyelv, célja: titkolozás, álcázás. Szleng: kis létszámú, sok időt együtt töltő, azonos foglalkozású vagy érdeklődési körű csoportokban születő csoportnyelv.
 - danse macabre → A haláltánc középkori eredetű allegórikus műfaj. A halál csontváz formájában táncba, majd sírba viszi az embereket.
 - testamentum → Jelentése: végrendelet
 - oktáva → Nyolcsoros versszak, 8 szótagból, keresztrímmel.
 - ballada → Eredeti jelentése: táncdal. A középkori ballada még műforma volt, 8–12 soros szakaszokból állt és 4–6 soros ajánlás kapcsolódott hozzá. A versszakok végén visszatérő refrénnel.
- A modern ballada verses kisepikai műfaj. A romantika kora tette népszerűvé. Általában tragikus történetet mesél el. Sűrített, szaggatott előadásmód jellemzi, az úgynevezett „balladai homály”. Az időbeli kihagyások, a térbeli váltások és az elhallgatás egyaránt jellemzi. Arany János a legtöbb balladáját a skót-székely típusú népballadák mintájára írta.
- oximoron → Kizárá ellentétet jelent. Ellentmondó fogalmakat szoros gondolati egységbe foglal, például édes mostoha.

*⁵ Kötelező olvasmányok (összes csak részletek)

4. A reneszánsz irodalma [15-16. század]

a) A humanista irodalom:

- Petrarca: [Pó, földi kérgem](#) [dal]
- Janus Pannonius: [Pannónia dicsérete](#) [epigramma], [Egy dunántúli mandulafáról](#) [(elégikus) epigramma] Latin nyelven írt
- Bocaccio: [Dekameron](#)*⁶ [novellagyűjtemény]
- Fogalmak:

(Janus Pannonius)

Eddig Itália földjén termettek csak a könyvek,
S most Pannónia is ontja a szép dalokat.

Sokra bocsülnek már, a hazám is büszke lehet rám,
Szellemem egyre dicsőbb, s általa híres e föld!

(Janus Pannonius: *Pannónia dicsérete*)

- humanizmus → Filozófia, világnézet a XVI-XVII. századi Európában. Lényege az emberközpontúság, az egyén szabadsága, ami nem jelenti az Isten létezésének tagadását.
- imitáció → Jelentése: utánzás.
- reformáció → A 16. szd.-ban keletkező, a katolikus egyház ellen irányuló vallási és társadalmi-politikai mozgalom.
- novella → Jelentése: újdonság, érdekes hír. Rövid terjedelmű kisepikai alkotás, cselekménye egy szalon fut. Kevés szereplővel, jellemző a csattanós befejezés.
- szonett → 14 sorból, két quartinából és két tercinából álló versszerkezet.
- quartina → 4 soros versszak.
- anekdota → Konkrét hitelesség igényével fellépő rövid, csattanós történet, amely többnyire ismert személyek vagy események mulatságos jellemzését adja.

b) A reformáció világi irodalma, históriák:

- Tinodi Lantos Sebestyén: [Eger vár viadaljáról](#)
- Gyergyai (Gergei) Albert: [História egy Árgirus nevű királyfiról és egy tündér szűzleányról](#)

c) Líra a reformáció korában:

- Balassi Bálint: [Egy katonaének](#) [dal], [Borivóknak való](#), [Adj már csendességet...](#), [Hogy Júliára talála](#) [dal]
 - Kötészete: szerelmes versek, vízeli versek és istenes versek
 - A magyar nyelvű költészett első művelője
- William Shakespeare: [LXXV. szonett](#) [szonett]
- Fogalmak:
 - dallamvers → Éneklésre szánt, egy ismert dal ritmusára épülő vers.
 - poeta doctus → Tudós költő. Nagy műveltségű, több nyelven beszélő, tanult művész.
 - Balassi-strófa → Balassi költészettel vesformája, 3 sorból szerkesztett versszak, a 6+6+7 szótágos sorok a belső rímek által három egységre tagolódnak. A 6. és a 12. szótag összecseng. Az egész vers 3x3 azaz 9 strófából áll. Ütemhangsúlyos.
 - Balassa-kódex → Balassi költészettel nagy részét, világi verseit ez a kéziratos könyv őrzi.

(Balassi Bálint)

Vitézek, mi lehet ez széles föld felett
szébb doleg az végeknél?

Holott kikeletkor az sok szép madár szól,
kivel ember ugyan él;
Mező jó illatot, az ég szép harmatot
ád, ki kedves mindenél.

(Balassi Bálint: *Egy katonaének* részlet)

1 Adj már csendességet, lelkei békességet, mennybéli Úr!
Bujdosó elmémet ódd bútól szívemet, kit sok kin für!

2 Sok ideje immár, hogy lelkem szomjan vár mentségére,
Orizzd, ne hadd, ébrezzd, haragod ne gerjeszd vesztségére!

3 Nem kicsiny munkával, fiad halálával váltottál meg,
Kinek érdemeért most is szükséget teljesíts meg!

(Balassi Bálint: *Adj már csendességet...* részlet)

d) Színház- és drámatörténet:

- William Shakespeare: [Romeo és Júlia](#)*⁶ [tragédia]
- Fogalmak:
 - vígjáték → Komédia. Konfliktusának megoldása szerencsés, az álértekek lepleződnek le, azok pusztulását mutatja be.
 - blank verse → Versforma, 10-11 szótágos, rímtelen sorokból áll. A reneszánsz kori angol drámák kedvelt formája.
 - monológ → A drámában annak volt eszköze, hogy a szereplő kizárolag a közönséggel közölhesse gondolatait (nyílt monológ). Máskor a szereplő mintegy önmagával vitázik döntése előtt. A szereplő belső vívódását szólaltatja meg.

*⁶ Kötelező olvasmányok (Dekameron: Első nap, 3. novella)

5. A barokk és a francia klasszicizmus irodalma [kb. 1575-1820]

a) Epika – Barokk és rokokó:

- Pázmány Péter: Alvinczi Péter uramhoz írt öt szép levél [vitairat]
- Zrínyi Miklós: [Szigeti veszedelem](#) [eposz]^{*7}
 - Dédapjának állít emléket
- Mikes Kelemen: [Törökországi levelek \(1, 32, 112\)](#) [levélgyűjtemény]^{*7}
- Apáczai Csere János: [Magyar Encyclopaedia](#) [enciklopédia]
- Fogalmak:
 - manierizmus → A kb. 1530-tól 1600-ig tartó stílustörténeti korszak neve, mely a reneszánszot és a barokkot kötötte össze
 - barokk → 1570-1750 között jelentkező művelődéstörténeti korszak, korstílus. Bonyolult minták, gazdag díszítés, monumentalitás jellemzők rá.
 - ellenreformáció → Az ellenreformáció, más néven katolikus megújulás a katolicizmus törekvése volt mind vallási, minden társadalmi téren a protestantizmus térvényéről ellen cselekedni, és az elvészett pozícióit visszaszerezni. Az ellenreformáció korszaka 1546 és 1648 közé tehető.
 - rokokó → XVIII. századi stílusirányzat, a barokk és a klasszicizmus korát összekötő stílus. Könnyedség, díszítettség, miniatűr képek kedvelése, boldogság és örööm hirdetése jellemzi.
 - retorika → Szónoklattan. Valaha az ékesszólás, ma már a hatékony önkifejezés, érvélés és vitatkozás tudománya is.
 - paradox → Önmagának látszólag ellentmondó, furcsa kijelentés. A lírai művekben látszólag ellentmond önmagának, de mégis belátható az állítás igazsága. Ilyen például a Himnuszban a „nem lelé honját a hazában” kifejezés.
 - körmondat → Művészien szerkesztett többszörösen összetett mondat.
 - prédikáció → Vallási szónoklat, egyházi beszéd.

(Zrínyi Miklós)

b) A kuruc kor lírája:

- [Rákóczi-nóta](#)
- [Őszi harmat után](#)

c) Az európai felvilágosodás:

- Jonathan Swift: [Gulliver utazásai](#) [utaztató regény/eszmeregény]
- Voltaire: [Candide](#) [tézisregény]
- Molière: [Tartuffe](#)^{*7} [vígjáték]
- Johann Wolfgang von Goethe: [Faust I.](#) [emberiségköltemény]
- Robert Burns: [John Anderson](#) [dal], [Falusi randevú](#) [helyzetal]
- Fogalmak:
 - példázat → Tanító célzatú, erkölcsi tanítást tartalmazó epikus történet. Önálló műfajként rövid terjedelmű, de hosszan elmesélt történet.
 - szatíra → A római irodalomban vegyes témaúj és versmértékű művek megnevezésére szolgált. Ma a valóság komikus-ironikus ábrázolására törekvő műveket nevezünk így, melyek célja egy társadalmi jelenség vagy a társadalom bírálata.
 - tézisregény → Egy regény, mely filozófiai vagy erkölcsi tételek cáfol vagy bizonyít.
 - pikareszk → A kalandregény egyik változata. Lazán összefűzött kalandok sorából áll. A kalandok száma, sorrendje változtatható, mivel az események alig hatnak a szereplők jellemére és világszemléletére.
 - paródia → Valaminek vagy valakinek a komikus hatású utánzása. Célja a nevetetés.
 - Sturm und Drang → A német felv. kori irodalom szellemi mozgalma, vezérgondolata az egyén és az érzelmek szabadsága.
 - racionalizmus → Filozófiai irányzat, az ésszerű (racionális) megismerést állítja a középpontba.
 - drámai költemény → Általában inkább olvasásra szánt drámai mű. Az emberi lét alapvető kérdéseire keresi a választ, ezért emberiségkölteménynek is nevezünk. Szereplői allegorikus alakok, eszmék megtettesítői.

d) A felvilágosodás korának magyar irodalma:

- Csokonai Vitéz Mihály:
 - [Dorottya vagyis a dámák diadalma a fárságon](#) [eposz],
[Az estve](#) [óda],
[A boldogság](#) [dal],
[Tartózkodó kérelem](#) [dal],
[Szerelemdal a csikóbőrös kulacshoz](#) [(bor)dal],
[A Reményhez](#) [elégia],
[A Magánossághoz](#) [(elégico-)óda]
- Kazinczy Ferenc: [Tövisek és virágok](#) [epigrammagyűjtemény]
- Fogalmak:
 - szentimentalizmus → 19. szd.-i stílusirányzat, jel.: a lemondás, a fájdalom; gyakori témai a szerelem, az élet elmúlása.
 - mecénás → A tudományok és a művészetek anyagi támogatója, pártfogója.
 - egzisztencia → Jelentése megélhetés, gazdaságilag biztonságos helyzet.
 - nyelvújítás → A nyelv életébe történő tudatos beavatkozás, melynek során az adott nyelvet korszerűsítik.
 - elégico-óda → Kettős hangvételű költemény. Az óda magasztos hangneme ötvöződik benne az elégia lemondásával.

(Csokonai Vitéz Mihály)

A hatalmas szerelemnek

Megemésztő tüze bánt.
Te lehetsz írja sebemnek,
Gyönyörű kis tulipánt!

Szemeid szép ragyogása

Eleven hajnali tűz,
Ajakid harmatözásá
Sok ezer gondot elűz.

Teljesítsd angyali szókkal,

Szeretőd amire kért:

Ezer ambrózia csókkal

Fizetek válaszodért.

(Csokonai Vitéz Mihály: Tartózkodó kérelem)

Földiekkel játszó
Egy türemény,
Istenégnak látszó
Csalfa, vak Remény!
Kit teremt magának
A boldogtalan,
S mint vedőngyalának,
Bókol üntalan. –
Sima száddal mit kecsegétek?
Mért nevetsz felém?
Kétes kedvet mért csepegtetek
Még most is belém?
Csak maradj magadnak!
Biztatóm valál;
Hittem szép szavadnak:
Mégis megcsalá.

Kertem nárcisokkal
Végig ültetéd;
Csörgő patakokkal
Fáim éltetéd;
Rám ezer virággal
Szortad a tavasz
S égi boldogságággal
Fuszerezted azt.

Gondolatom minden reggel,
Mint a furge mér,
Repkedtek a friss meleggel
Rózsáim felé.
Egy hiját esmértem
Orömimnek még:
Lilla szívét kértem,
S megadá az ég.

Jaj, de friss rózsáim
Elhervadtanak;
Forrásim, zöld fáim
Kiszáradtanak;
Tavaszom, vigságom
Téli búra vált;
Régi jó világom
Méltatlanra szállt.
Óh! csak Lillát hagyta volna,
Csak magát nekem:
Most panaszra nem hajolna
Gyászos énekiem.
Karja közt a búkat
Elfelejtémen,
S a gyöngykoroszorukat
Nem irigyeném.

Hagyj el, oh Reménység!
Hagyj el engemet;
Mert ez a keménység
Ügyis eltemet.
Érzem: e kétsége
Volt erőm elhagy,
Fáradt lelkem égbe,
Testem földbe vágy.
Nékem már a rét himetlen,
A mező kisult,
A zengő liget kietlen,
A nap éjre dült. –
Bajoló lágy trillák!
Tarka képzetek!
Kedv! Remények! Lillák! –
Isten véletek!

(Csokonai Vitéz Mihály: A Reményhez)

*7 Kötelező olvasmányok: SzV. (részletek), Tl. (felsorolt 3), T (egész)

6. A romantika irodalma [19. század]

a) Klasszicizmus és kora romantika a magyar irodalomban:

- Berzsenyi Dániel:
[Osztályrész](#) [elégico-óda],
[Levél töredék barátnéhoz](#) [elégia],
[A közelítő téli](#) [elégia],
[A magyarokhoz](#) [óda]
- Kisfaludy Károly: [Mohács](#) [elégia]
- Kölcsey Ferenc:
[Himnusz](#) [himnusz],
[Vanitatum vanitas](#) [elégia],
[Zrínyi dala](#) [(politikai) óda],
[Zrínyi második éneke](#) [(politikai) óda],
[Nemzeti hagyományok](#),
[Parainesis](#)
- Fogalmak:
 - recenzió → Publicisztikai műfaj, tárgya valamely művészeti alkotás bírálata.
 - színesztézia → Két különböző érzékterület összekeveréséből származó szókép: pl. lila dalra kelt egy nyakkendő.
 - vátesz → Jelentése: látnok, próféta. A költészetben a próféta szerepben fellépő költő megnevezése. Petőfi ugyanezt a szerepet vállalta A XIX. század költői című versében.
 - gúnyirat → A gúnyirat vagy pamphlet műfajában egy személy elleni támadást nem tényekre, hanem koholt vágák kiszínzésére építének. Az irodalmi igénnel megírt változatát az irodalom tagjai is alkalmazták egymás ellen.
 - archaizmus → Egy letűnt kor felidézése nyelvi, stilisztikai és egyéb elemekkel. A múltidézésen túl célja az ünnepi páatosz megteremtése is lehet.

Hervad már ligetünk, s diszei hullanak.
 Tarlott bokrai közt sárba levél zörög.
 Nincs rózsás labyrinth, s balzsamos illatok
 Közt nem lengedez a Zephyr.

(Berzsenyi Dániel: A közelítő téli)
 1. vszk.

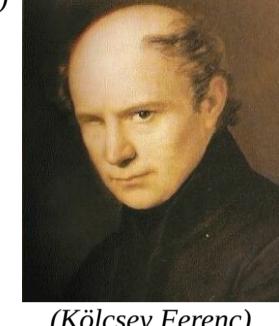
(Berzsenyi Dániel)

Romlásnak indult hajdan erős magyar!
 Nem látod, Árpád vére miként fajul?
 Nem látod a bosszús egeknek
 Ostorait nyomorult hazádon?

(Berzsenyi Dániel: A magyarokhoz)
 1. vszk.

Partra szálltattam. Levonom vitorlám.
 A szelek mérgét nemesen kiálttam.
 Sok Charybdis közt, sok ezer veszélyben
 Izzada orcam.

(Berzsenyi Dániel: Osztályrész)
 1. vszk.

(Körösfői-Dinya Ferenc)

b) Színház és dráma:

- Katona József: [Bánk bán](#) [dráma]⁸

c) A külföldi romantika:

- Az angolszász romantika:
 - George Byron: [Don Juan](#) [verses regény]
 - Sir Walter Scott: [Ivanhoe](#) [lovagregény]
 - Edgar Allan Poe: [A Morgue utcai kettős gyilkosság](#) [novella]
- A francia romantika:
 - Victor Hugo: [A párizsi Notre-Dame](#) [romantikus regény]
- A német romantika:
 - Heinrich Heine: [Loreley](#) [dal]
- A orosz romantika:
 - Alexandr Szergijevics Puskin: [Anyegin](#) [verses regény]
- A lengyel romantika:
 - Adam Mickiewicz: [A lengyel anyához](#) [hazafias óda]
- Fogalmak:
 - verses regény → Kevert műfaj, ötvözi az epika és a líra műnemekek sajátosságait. A történet összefűzése lazább, és a hangsúly az érzelmek kifejezésére helyeződik.
 - ateizmus → Jelentése: istentagadás.
 - byroni spleen → Byronról elnevezett magatartás a spleen. Életuntság, világfájdalom jellemzi.
 - l'art pour l'art → „Művészet a művészettel”. A művészettel nem kell semmilyen célt szolgálnia. Az igazi művész feladata az örök szépség ábrázolása.
 - Anyegin-strófa → 14 soros versszak, 14 négyütemű sorból, 3db négyisoros (kereszt- és páros rímű, illetve ölelkező rímű) és 1db kétsoros (páros rímű) egységből áll. Ritmusai jambikus.

Te lássd meg, ó sors, szenvedő hazámat,
 Vérkönnyel ázva nyög feléd!
 Mert kánya, kígyó, féreg egyre támad,
 És marja, rágja kebelét.
 A méreg ég, és ömlik mély sebére,
 S ő védtelen küzd egyedül,
 Hatalmas, ó légy gyámfja, légy vezére,
 Vagy itt az óra, s végveszélybe dül!

(Körösfői-Dinya Ferenc: Zrínyi második éneke részlet)

d) Élelművek a magyar romantika irodalmából:

- Vörösmarty Mihály:
 - Szózat,
 - [Gondolatok a könyvtárban](#) [bölcsleti óda],
 - [A merengőhöz](#) [elégico-óda],
 - [Az emberek](#) [látomásos töredék],
 - [Előszó](#) [rapszódia],
 - [A vén cigány](#) [rapszódia],
 - [Csongor és Tünde](#) [drámai költemény]⁸
- Petőfi Sándor:
 - [A négyökrös szekér](#) [életkép],
 - [A bánat? egy nagy oceán](#) [epigramma],
 - [A természet vadvirágá](#) [dal] (ars poetica),
 - [Fa leszek, ha...](#) [dal],
 - [Reszket a bokor, mert...](#) [dal],
 - [Minek nevezzelek?](#) [rapszódia],
 - [Egy gondolat bánt engemet](#) [rapszódia],
 - [A puszta, télen](#) [tájelíró költemény],
 - [A XIX. század költői](#) (ars poetica),
 - [Fekete-piros dal](#) [dal],
 - [A helység kalapácsa](#) [vígeposz, stílusparódia]⁸,
 - [Az apostol](#) [elbeszélő költemény]
- Jókai Mór:
 - [A tengerszem tündére](#) [elbeszélés],
 - [A huszti beteglátogatók](#) [novella]⁸,
 - [Az arany ember](#) [regény]⁸
- Fogalmak:
 - Kisfaludy Társaság → Kisfaludy Károly barátai, közöttük Vörösmarty Mihály, 1836-ban Pesten alapították a Kisfaludy Társaságot. Kezdeti céluk a költő élelművének kiadása volt, de ennél több lett, a társaság az irodalomszervezés egyik intézménye, a szépirodalom támogatója volt.
 - gondolati óda → Gondolati ódáról akkor beszélünk, ha filozófia kérdéseket taglal, a költő eszmefuttatásáról szól. Válffajai: himusz és rapszódia.
 - Rousseau → A francia felvilágosodás kiemelkedő alkotója. Nézeteit értekezéseiben fejtette ki.
 - kétszintes dráma → A kétszintes dráma két, egymással alá- és fölérendeltségi viszonyban lévő világszintet kapcsol össze.
 - ars poetica → Kötői hitvallás.

Hová lépsz most, gondold meg, oh tudós,
 Az emberiségnek elhányt rongyain
 Komor betükkel, mint a téli ej,

Leírva áll a rettentő tanulság:
 "Hogy míg nyomorra milliók születnek,
 Néhány ezernek jutna üdv a földön,
 Ha istenéssel, angyal érzelemmel
 Használni tudnák éltök napjait."

(Vörösmarty Mihály: Gondolatok a könyvtárban)
 részlet

(Vörösmarty Mihály)

Midőn ezt írtam, tiszta volt az ég.

Zöld ág virított a föld ormain.
 Munkában élt az ember mint a hangya:
 Küzdött a kéz, a szellem működött,
 Lángolt a gondos ész, a szív remélt,
 S a béke izzadt homlokát törölvén
 Meghozni készült a legszebb jutalmat,
 Az emberüdvöt, melyért fáradott.
 Ünnepre fordult a természet, ami
 Szép és jeles volt benne, megjelent.

(Vörösmarty Mihály: Előszó részlet)

(Petőfi Sándor)

Fa leszek, ha fának vagy virágá.
 Ha harmat vagy: én virág leszek.
 Harmat leszek, ha te napsugár vagy...
 Csak, hogy lényink egyesüljenek.

Ne fogjon senki könnyelműen
 A húrok pengetésihez!
 Nagy munkát vállal az magára,
 Ki most kezébe lantot vesz.

Ha, leányka, te vagy a mennyország:
 Akkor én csillagá változom.
 Ha, leányka, te vagy a pokol: (hogy
 Egyesüljünk) én elkárhozom.

Ha nem tudsz mást, mint eldalolni
 Saját fájdalmad s örömed:
 Nincs rád szüksége a világnak,
 S azért a szent fát félreteked.

A bánat? egy nagy oceán.
 S az örööm?
 Az oceán kis gyöngye. Talán,
 Mire fölhozom, össze is töröm.

(Petőfi Sándor: Fa, leszek, ha...)

(Petőfi Sándor: A XIX. század költői)
 részlet

*⁸ Kötelező olvasmányok: Bb, CséT (teljes), A hk (részlet), A hb, Az ae (teljes)

7. Lezárás:

a) Az összefoglaló szerkezete:

- Az összes rövidebb kötelező megtalálható kép formájában az összefoglalóban, a hosszabbak (pl.: eposzok, regények) meg vannak csillagozva (lásd élőláb leírás).
- Az összes kék színű, aláhúzott szöveg link. Rá kattintva megtekinthető az adott költemény stb.
- A fogalmak a zanza.tv-s videók alól vannak kiszedve.
- Az összes felsorolt mű és kötelező olvasmány és memoriter a 9-12.-es kerettanterv 9-10.-es részéből való.
- Az összefoglaló szerkezete a NAT 2012-es NKP és a zanza.tv felosztását követi.
- Az összefoglaló NEM tartalmazza a költők életét, és a stílustörténeti korszakokra is csak részlegesen tér ki!
- Az összefoglaló NEM feltétlen tartalmazza egyes fogalmak teljes leírását, sokszor rövidítve vannak és egyeltalan NEM tartalmazza az összes fogalmat.

b) Segítő anyagok a felkészüléshez:

- Az egész anyaghoz:
 - <https://zanza.tv/irodalom> → Ókortól Romantikáig [59 db ~5-6 perces videó]. (A videók egyben: <https://youtu.be/Fh8y1ptrxpY?si=BuoSmBULEIpec18p> [Az elejtől 5:12:15-ig])
 - Tankönyvi formában: https://www.nkp.hu/tankonyv/irodalom_9_nat2020/,
https://www.nkp.hu/tankonyv/irodalom_9_szoveggyujtemeny_nat2020/,
https://www.nkp.hu/tankonyv/irodalom_10_nat2020/,
https://www.nkp.hu/tankonyv/irodalom_10_szoveggyujtemeny_nat2020/
- Kötelező olvasmányokhoz:
 - Holnap Témazáró csatorna [~10 perces videók] → Antigoné, Isteni színjáték, Romeo és Júlia, Szigeti veszedeleml, Tartuffe, Bánk bán, Csongor és Tünde [kötelezők], Candide, Az apostol, Anyegin [törzsanyag, de nem kötelezők]
 - Kimaradt és már leírt kötelezők és a kerettanterv nagy része röviden, írásosan az alábbi oldalon megtalálhatók:
https://mirolszol.com/temakor/9_osztaly/, https://mirolszol.com/temakor/10_osztaly/
- A kerettanterv az összes anyagrésszel, fogalommal, kötelező olvasmánnyal felsorolva itt tekinthető meg (Magyar irodalom 9-12. évfolyam): https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_gimn_9_12_efv